

Socialdepartementet

Stockholm, den 3 oktober 2022

Remissvar; Ett utvidgat utreseförbud för barn (Ds 2022:9)

Inledning

UNICEF Sverige ser överlag positivt på utredningens förslag och överväganden. Utredningens förslag förväntas bidra till att skyddet för barn som riskerar att fara illa utomlands stärks. UNICEF Sverige yttrar sig med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Barnkonventionen ställer långtgående krav på konventionsstaterna att skydda barn mot alla former av våld och övergrepp.

UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag om ett utvidgat tillämpningsområde för utreseförbudet. Nuvarande lagstiftning som infördes 1 juli 2020 innebär att ett utreseförbud ska beslutas om det finns en påtaglig risk att ett barn förs utomlands i syfte att ingå äktenskap, en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. Utredning föreslår nu att en ny bestämmelse införs i LVU som ges en mer generell utformning och täcker in långt fler former av utsatthet. Ett barn kan fara illa utomlands av en rad olika anledningar, något barnet behöver skyddas från. Vi delar därför utredningens bedömning att en ny utvidgad lagstiftning behövs på området.

UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag att straffansvaret för egenmäktighet med barn ska omfatta fall där ett barn under femton år förs bort eller undanhålls i syfte att hindra att ett beslut om vård enligt LVU verkställs. Det är av yttersta vikt att barnet får det skydd och det stöd som barnet har rätt till. I dag inträder straffansvaret först när ett beslut om omedelbart omhändertagande eller vård har verkställts. Vi menar att detta inte är en rimlig ordning ur ett barnrättsperspektiv, vi ser därför positivt på utredningens förslag.

UNICEF Sverige är även positiv till utredningens förslag om en landsomfattande insats för att öka kunskapen om både existerande och nya regler om utreseförbudet. För att de nya bestämmelserna ska få önskad effekt och komma till nytta för barn är det av högsta vikt att de yrkesgrupper som arbetar närmast barnen har kunskap om bestämmelserna och möjlighet att agera när de misstänker att ett barn kommer att fara illa utomlands. Vi menar dock att kunskapshöjande insatser bör riktas till fler professioner än de som nämns.

5.4 Överväganden

5.4.1 Fler barn behöver skyddas mot skadliga utlandsvistelser

Utredningen bedömer att fler barn behöver skyddas mot skadliga utlandsvistelser än vad som är möjligt med dagens regler.

UNICEF Sveriges kommentar: UNICEF Sverige delar utredningens bedömning. Enligt nuvarande regler kan ett utreseförbud beslutas för ett barn när det finns en påtaglig risk för att barnet utomlands kommer att utsättas för könsstympning eller ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. Precis som utredningen lyfter kan ett barn fara illa utomlands av en rad andra omständigheter. Ett exempel som nämns i utredningen är att barnet kan utsättas för så kallade "omvändelseförsök" vilket innebär att unga hbtqi-personer på olika sätt utsätts för försök till "omvändelse" av sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Ett annat exempel är så kallade "uppfostningsresor" vilket kan innebära att barnet placeras utomlands, på en anstalt, institution eller skola i syfte att på olika sätt ändra barnets beteende. Det kan även handla om andra former av gränsöverskridande kriminalitet, risk för utsatthet för våld, eller att barnet själv riskerar sin hälsa eller utveckling genom skadligt beteende.

UNICEF Sverige menar att en utvidgning av utreseförbudets tillämpning ligger i linje med barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Barnkonventionen är tydlig med att barn ska skyddas från alla former av våld, övergrepp, vanvård eller försumlig behandling¹. Vi delar därför utredningens bedömning att en utvidgning av utreseförbudet, där fler former av utsatthet och kränkningar än idag ingår, behövs för att skydda barn mot skadliga utlandsvistelser.

5.4.2 Utreseförbud för barn ger ett bra skydd mot skadliga utlandsvistelser

Utredningen bedömer att reglerna om utreseförbud är ett bra verktyg för att hindra skadliga utlandsvistelser. Utredningen bedömer även att utreseförbudet bör kunna beslutas för fler typer av skadliga utlandsvistelser än vad som är fallet idag.

UNICEF Sveriges kommentar: UNICEF Sverige delar utredningens bedömning att utreseförbud bör kunna beslutas för fler typer av skadliga utlandsvistelser. Enligt barnkonventionen ska barn skyddas från alla former av våld, vanvård och övergrepp.

5.4.3 Ett utvidgat utreseförbud bör utformas generellt

Utredningen bedömer att ett utreseförbud med ett utvidgat tillämpningsområde bör utformas generellt och bör ta sikte på risken för att barnets hälsa och utveckling skadas och inte på vissa typer av brott eller skadliga handlingar.

UNICEF Sveriges kommentar: UNICEF Sverige delar utredningens bedömning att ett utreseförbud med ett utvidgat tillämpningsområde bör utformas generellt. Det är rimligt och i linje med barnets rättigheter att ett utvidgat tillämpningsområde tar sikte på risken för att barnets hälsa och utveckling

¹ Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp. I artikel 34 betonas statens ansvar för att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Enligt artikel 35 ska konventionsstaterna vidta lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form. Skyddet förstärks ytterligare i artikel 36 som anger att konventionsstaterna ska skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende. Barnet ska även skyddas från att dras in i väpnade konflikter.

skadas och inte på vissa typer av brott eller skadliga handlingar. En alternativ lösning skulle kunna vara en uppräkningslista av alla de brottsliga handlingar som bör kunna leda till ett utreseförbud. En sådan lista skulle dock kunna bli lång och svår att tillämpa. Det finns även en risk att olika former av utsatthet upptäcks längs vägen och att listan på så vis kommer bli föremål för upprepade omarbetningar.

5.4.4 Ett utvidgat utreseförbud bör utformas efter förutsättningarna för vård enligt LVU

Utredaren föreslår att utreseförbud ska kunna beslutas om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av att barnet under utlandsvistelsen utsätts för eller utsätter sig själv för sådana omständigheter som kan föranleda beslut om vård enligt 2 och 3 §§ LVU.

UNICEF Sveriges kommentar: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag. Förslaget innebär att ett barn genom ett utreseförbud ska kunna hindras från att resa utomlands ifall det finns en påtaglig risk för att barnet ska föras utomlands, och att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas p.g.a. fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet (2 § LVU). Utreseförbud ska även kunna beslutas om det finns risk för att den unge i utlandet utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (3 § LVU). Det är positivt och i linje med barnets rättigheter enligt barnkonventionen att barnet får ett utökat skydd mot att fara illa utomlands. UNICEF Sverige vill i sammanhanget framföra vikten av att det i förarbetena tydliggörs att även former av utsatthet som inte självklart sammankopplas med LVU inbegrips, exempelvis risk att medverka i stridigheter.

5.4.6 Ett utvidgat utreseförbud är förenligt med fri- och rättigheter

Det är utredningens bedömning att förslaget om ett utvidgat utreseförbud för barn är förenligt med fri- och rättigheter.

UNICEF Sveriges kommentar: Förslaget innebär en betydande utvidgning av existerande utreseförbud. Vi menar att ett sådant ökat skydd för barn ligger i linje med barnkonventionens artiklar om rätt till skydd och stöd i alla sammanhang. UNICEF Sverige vill samtidigt understryka vikten av att bestämmelsen blir rättssäkert utformad och tydlig för rättstillämparen. Ett utreseförbud är att betrakta som en betydande inskränkning i rätten till rörelsefrihet (2 kap. 8 och 20 och 21 §§ regeringsformen). Vidare berörs rätten till familjeliv, både för barnet och dess familj, enligt exempelvis Europakonventionen och barnkonventionen. Det är av högsta vikt att utreseförbudet tillämpas rättssäkert och bara när det verkligen behövs, är berättigat och bedöms vara till det enskilda barnets bästa.

5.4.7 En kunskapshöjande insats om utreseförbud genomförs

Utredningen föreslår att en kunskapshöjande insats genomförs. Insatsen ska vara landsomfattande och avse både nu gällande regler om utreseförbud och de föreslagna reglerna om utvidgat tillämpningsområde för utreseförbudet.

UNICEF Sveriges kommentar: Vi delar bedömningen om behovet av en kunskapshöjande insats. Utredningens förslag innebär en betydande förändring. Det är av stor vikt att aktörerna på området har kunskap om risker och signaler som kan ge anledning till oro för att ett barn ska utsättas för en

skadlig utlandsvistelse. I utredningen nämns särskilt att socialtjänsten kan ha behov av sådana kunskapshöjande insatser. UNICEF Sverige delar denna bedömning men menar att långt fler professioner än socialsekreterare behöver sådan kunskap, exempelvis lärare, förskollärare, fritidspersonal mfl. Vi menar därför att de kunskapshöjande insatserna bör rikta sig till professioner som möter barn i sin vardag.

5.4.8 Ett utvidgat straffansvar för egenmäktighet med barn

Utredaren föreslår att straffansvaret för egenmäktighet med barn även ska omfatta fall där ett barn under femton år förs bort eller undanhålls i syfte att hindra att ett beslut om vård eller omedelbart omhändertagande enligt LVU verkställs.

UNICEF Sveriges kommentar: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag. Det förekommer att barn undanhålls eller förs bort för att undvika insatser från socialtjänsten. Straffansvaret enligt nuvarande bestämmelse är tillämplig först när vården av barnet rent fysiskt har flyttats bort från vårdnadshavarna. Vården enligt LVU ska således ha påbörjats för att straffansvar enligt bestämmelsen ska aktualiseras. UNICEF Sverige ser behovet av att täppa igen denna lucka i lagstiftningen. Vi delar därför utredningens bedömning om en utvidgning av bestämmelsen.

I sammanhanget vill vi lyfta frågan om åldersgränsen för egenmäktighet med barn. Det bör övervägas om bestämmelsen om egenmäktighet med barn bör gälla barn i alla åldrar, inte bara barn under 15 år. En ung person i åldern 15-18 år kan på samma sätt som ett yngre barn fara illa av att undanhållas från stöd och skydd. Enligt barnkonventionen definieras ett barn som en person upp till 18 år.

Övrigt

UNICEF Sverige vill i sammanhanget lyfta vikten av att barn, vars rättigheter enligt barnkonventionen kränks, ska ha möjlighet att utkräva sina rättigheter och få upprättelse. De befintliga möjligheterna är varken heltäckande eller anpassade för barn. Barnanpassade förfaranden på lokal, regional och nationell nivå behövs. Sverige behöver också ratificera barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll om ett individuellt klagomålsförfarande.

Pernilla Baralt
Generalsekreterare, UNICEF Sverige

Underlaget är framtaget av Janna Törneman, barnrättsrådgivare UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: janna.torneman@unicef.se